

Egy elfelejtett klasszikus

FÁY ANDRÁS

SZÁZHATVAN ÉVE született és kilencvenkét éve halott. Az iskolákban tanulnak és tanultak róla, de sajnos, milyen kevesen ismerik. Pedig »Fáy oly egyéniség volt, kinek, ha művei nem olvastatnának is s hasznos életbeli alkotásai nem lennének is maradandó emléksobrai, mint csupán jellem oly mell-szobor, mely megérdemli, hogy a jelesebb honfiak Pantheonjában mint buzdító példa, állandó helyet foglaljon el«. Így búcsúztatta Arany János. Ilyen nagyra tartotta emberi értékeit, s ítéletét az azóta eltelt idő történelmi távlatában is csak helyeselni és megismételni lehet.

A már divatos Váci utca forgatagában külső megjelenése bizonyosan nem keltett fel-tűnést, nem csodálták meg, mint Wesselényi Miklóst. Középtermé-tű és sovány. Élénk kék szemek, kis oldal-szakáll, rövidre nyírt bajusz, a természettől gyűrűs, barna haj. De csodálatos csengésű hangjára még halála után több évtizeddel is emlékeztek sokan. Kitűnő társalgó volt, mint a csillagszóró repítette magából az ötleteket, bár még kemény oldalvágásait is megenyhítette az a játékos, szelid mosoly, mely mindig ottrejtezett a szája körül. Híres tréfacsináló és rövidlátása miatt maga is többszörös anekdotahős, aki egyszer egy hajtóvadászaton sasnak nézte és majdnem lelőtte az első lovon ülő szűrös kocsi-t.

A REFORMNEMESSÉG leghaladóbb alakjainak egyike volt. Széchenyiben, mint ezt egy Pest megyei közgyűlésen 1838-ban ő maga mondotta el, »a honi reform teendőire az első eszmét, akaratot, önelszánást Fáy meséi ébresztették föl«. Tevékenységük szorosan összekapcsolódott. Fáy nemcsak helyeselte, de mint az ország életében legjelentősebb szerepet játszó Pest megye tekintélyes táblabírája, segítette megvalósítani is Széchenyi

terveit. És mégsem állt fenntartás nélkül Széchenyi mellett. Vallotta, hogy már az adott körülmények között meg kell tenni mindent a gazdasági, társadalmi előbbrejutás érdekében, ám míg Széchenyi egyedül így kívánt haladni, s mint azt Kossuth a Kelet Népe-re felelve írta: »közvagyonosság útján akart vezetni

közszabadságra«, ő Wesselényivel tartott, ki »közszabadság útján« akart vezetni »vagyonosságra«. A harcok során Kossuthhoz közeledett, bár nála mindig mérsékeltabb volt és maradt.

Az 1825-ös országgyűlésre szóló követi utasítások Pest megyei előkészítésekor Fáy öt ívnyi emlékiratban terjeszti elő javaslatait (közigazgatási, igazságügyi, nevelési kérdések, szabad ipar, takarékpénztár, a nemzeti színjátszás állami támogatása stb.). Pest megyei követ. Akadémiai jutalmat nyert értekezésben mutatja ki a színjátszás állandósításának feltételeit, a színház számára telekért, épüle-tért harcol, majd az első állandó magyar

színházat, mely 1833-ban a budai játékszínben kap szállást, személyesen vezeti. Jelentős szerepet játszik az 1832—36-os országgyűlésen, mint a Nemzeti Casino vezető igazgatója, az országos híd-választmány tagja, a Nemzeti Kör elnöke, létrehozza az első magyar takarékpénztárt, pedagógiai tanulmányokat ír — fontos helyet tölt be kora politikai, társadalmi, gazdasági és irodalmi életében egész élete során. Pesti lakása már 1823-ban olyan írók állandó gyülekezőhelye, mint Szemere Pál, Vitkovits Mihály, Kisfaludy Károly, Vörösmarty Mihály. Szoros barátság fűzi Kazinczyhoz és Kölcseyhez. A Kisfaludy-társaság első, alakuló ülésén igazgatójának választotta meg, 1845-ben a Tudományos Akadémia igazgatótanácsának tagja, 1847-ben elnökhelyettese. A közösség minden ügye érdekelte. Találónan nevezte őt Szemere a »haza mindenesének«.

»Én — írja Fáy 1859-ben — azon korban (1807) kezdtem írni és folytatni működéseimet, melyben még a nyelv és aesthetikai ízlés hazánkban úgyszólván bölcsőkben feküdtek, sőt az utóbbi kotzebuei, lafontainei stb. sentimentalismus, lovagi és kísértetes regények által nem kevésbé volt megvesztegetve; oly korban, melyben Kazinczyn kívül alig mutathatótt más honi írónk jobb ösvényt; oly korban, melyben magyar nyelven csak olvastatni is némi érdem volt.« De az ő műveinek érdeme korántsem elsősorban az, hogy olvastattak. Nem a »pislogó mécs« halvány érdeme az övé, mely többet ér, mint »fényes nappal a lobogó fákllya«; Fáy, az író, az embernél is többet, maradandóan nagyot alkotott.

SZÁMOS REGÉNYT, szindarabot és elbeszélést írt. A humoros elbeszélés az ő *Különös testamentumával* jelenik meg a magyar irodalomban. Regényei közül a Bélyky-ház a legértékesebb, Széchenyi Hitelének hatása alatt keletkezett, kifejezetten azzal a céllal, hogy kettőjük eszméit minél többen és minél könnyebben megérthessék. Hogy ne csak a heves, elvont elvi támadás, hanem a mindennapi élet számtalan baját okozó életmód, felfogás, elavult intézmények, szokások, műveletlenség, a megromlott és tarthatatlan közállapotok mindenki által érthető és élvezetes szépírói ábrázolása is megnövelje a változás feltétlen szükségességét megértők és haladni kívámók táborát.

FÁY MŰVEI megjelenésük idején megbecsültek és népszerűek voltak, de népszerűségüket nemcsak önmaguknak köszönhették, hanem miniatűr társaiknak: a meséknek is. Fáy meséi tették a magyar irodalom nagy alakjává.

A magyar állatmese Aesopus, Phaedrus, La Fontaine nyomdokait és Lessing meséit, fejtegetéseit követve a fejlődés hosszú útját járta meg (Pesti Mízsér Gábor, Heltai, Péczely, Vitkovics, Czuczor), míg eljutott a jellegükben, formájukban nemzeti alkotásig. Fáy András a magyar állatmese első igazán hivatott művelője. Ő veti meg az alapokat, melyeken a magyar állatmese ma is nyugszik. Több mint hatszázötven mesét és aforizmát írt. A legelső 1818-ban *Bokrétájá*-ban jelentek meg Szemerének ajánlva, aki meséire legkorábban felfigyelt, s a satirikus készséget tartotta Fáy legerősebb oldalának. Első kifejezetten mesekötete az 1820-ban kiadott »Fáy András eredeti meséi és aphorismái«. Kisfaludy Sándor Himfy szerelmei óta ez volt a leglelkesebben fogadott magyar könyv. Kölcey és Szemere Fáy meséit »maradandó be-

csűeknek vallák a bennük levő genialitás miatt«. Kazinczy »a nemzet első korabeli írói közé« sorolja már e második könyve alapján. 1825-ben megjelent »Újabb eredeti meséi és aphorismái« a Marczibányi-féle jutalmat nyerik el. Ezután kiadás kiadást követett, s Fáy kora legolvasottabb írójává vált.

A **FÁY-MESÉK** általában két részre tagozódnak, a szimbolikus történetre és a tanulásra. Egy kivételével valamennyit prózában írta, mert a verselésben nem érezte elég erősnek magát. Nyelvezete élénk, zamatos, kifejező: élő magyar nyelv, s ezért néhány szóhasználatától, mondat szerkezetétől eltekintve, ma sem hat régiesen, módosításra alig szorul.

Fáy, noha alaposan ismerte és tanulmányozta valamennyi hazai és külföldi meseíró elődjét, nem kölcsönöz és éppen nem utánoz. Természetes, hogy nem egy meséjének ismert életigazságok a tanulságai, de ezeket az igazságokat már La Rochefoucauld előtt is kimondták, sőt a mi közmondásainkban is szerepelnek — és a felfogás, a cselekmény még ezeknél is merőben sajátos, egyéni s a magyar viszonyokra alkalmazott. Joggal használta meséi előtt az »eredeti« megjelölést. Vértelbi satirikus. Más, mint Rabelais, más mint Le Sage, más mint Lessing — ő Fáy András, a magyar mesemondó.

Ha igaz is az, hogy meséit »leginkább azon vig szeszély viszketege szülte, mely főképp satirai kitéréseimre legbiztosabb halászatot vélt lelhetni a mesék világában« — alapvető szándéka az, hogy használjon. Hatni akar, és nem általában, hanem rögtön a jelenben. Valóban korához szól és éppen ezért képes túlnóni azon. Számára a tartalom a legfontosabb, mert »lelkiség, erély a műben a fő és nem a forma«. Bár a mesével, gondolatai közlésére formában is a legjobbat választotta ki. Képletes módon nyilatkozhatott korában a legszabadabban.

SZATÍRÁJA az emberek szeretetéből fakad és ezért sohasem bántó. Finom, de mégis köntörfalazás nélküli, kemény. Történetei fordulatosak, frappánsak: a magyar szellem nagyszerű alkotásai. A nemzet valamennyi eleven problémájához hozzászól. Megannyi telitalálat. Kiáll az elnyomott jobbgyokért, gyűlöli a haza testén élőködőket, leleplezi az igazságszolgáltatást, mely mindig a medvének ad igazat és sohasem a nyúlunk, halálra ítéli a gyáva nyulat, de nem meri elítélni a farkast, pellengérré állítja azokat, akiknek nincs önálló véleményük és akaratuk: a kis mopszlikat, kik csak azért ugatnak, mert rákezdtek a nagy komondorok, azt a világot, melyben mindig a hatalmasoknak, a kasznároknak van iga-

zuk és sosem a parasztnak. Ugyan ki tudná ezt ilyen tömören bemutatni:

»Rémülten rohant be a paraszt a kasznár szobájába:

— Kasznár uram, tehenét átdöfte az én tehenem! — így kiált be lobbal.

— De azt ugyan megfizeted! — kiált ez felindulva vissza.

— Vagyis, akarám mondani, a kasznár uram tehené döfte által az én tehenemet! — igazítja magát a paraszt.

— Ügy-e? — vontat a kasznár. — Ki tehet róla, fiam?»

S vajon ismeretlen jelenség-e ma az ilyen varjúgyűlés:

»A varjak gyűlést tartottak.

— No, mit végeztetek? — kérdé egy visszatérőt a szarka.

— Azt, hogy a jövő gyűlésen fogunk végezni.«

Fáy kigúnyol minden gyengeséget, de szívből lelkesedik a jóért és szépért, becsüli a tudományt — a haladás igaz barátja. Az élet céljának a boldogságot tartja s megveti a kislelkűeket, kiknek terhükre van az élet. Boldoggá kell tennünk a közösséget, hogy magunk is boldogok lehessünk — így vélekedik; »az emberi nagyságot a szerint mérjük, ki mennyire boldogított!« Meséit áthatja a hazafiság és szabadságszeretet, mert rab-ságban még az arany is »mindenkor szomorúan csillog«. Úgy vágyódik a szabadság után, mint a fogoly pacsirta:

»A madarász vagy szárnyat nyírt fogott madarának, vagy tollaikból szedett ki s így eresztette őket szabadon a szobában.

— Repüljetek — úgymond —, szabad kényetekre itten!

— Repkedjetek! — akará tán mondani —, szől fogolytársaihoz búsan a pacsirta. — Szabad madaré a repülés!

A szabadságot és a haladást, e két nagy nemzeti célt szolgálta Fáy minden tette és sora.

ÖSSZES MESÉIT tartalmazó kötet évtizedek óta nem jelent meg hazánkban.

Hogy ezt a nagy »kellemetlenkedőt« a felszabadulás előtt nemigen népszerűsítették — az érthető. A mi számunkra azonban népszerűsítése, újbóli megkedveltetése kötelesség, hisz ő a legnagyobb és ma is mindenkihez szóló magyar állatmese író, a magyar szatíra kivételes képviselője. Legalább olyan díszes kiállítású kötet illeti meg, mint a La Fontaine-t.

Fáy meséi már 1828-ban megjelentek németül és angolul. A külföld is értékeli és megbecsüli. Rosszul ítélt önmaga fölé, mikor Székács Józsefnek azt írta, hogy meséinek mintegy kétharmada »mindenkor némi nyeresége marad a magyar irodalomnak«, mert azok egész nemzeti kultúránk nagy értékei.

Ma még adósaí vagyunk. Ő ezt bizonyosohase tenné szóvá, ha élne — bár ki tudja, hogy Fáy, a gazdasági szakember nem iratná-e be Fáyval a szatírikussal az irodalom főkönyvének »tartozik« oldalára: Követeléseim van veletek, utódokkal szemben, nektek is segíteni akarok, hisz:

»Használni! vala éltem minden törekvése, jelszava.«

G. Vészi János

MILYEN MEZŐGAZDASÁGI KÖNYVEK KÉSZÜLNEK ?

A Mezőgazdasági Könyvkiadó több régóta hiányzó könyvvel jelentkezik a harmadik negyedévben. Így Sebestyén Endre: *Selyemtermelés* című munkáját jelenteti meg rövidesen. A selyemhernyó tenyésztése régi háziipari tevékenység volt hazánkban, de az utóbbi időben erősen visszaesett. A megfelelő szakkönyv is hiányzott, ezért van különös jelentősége Sebestyén könyvének.

Mócsy-Manninger: *Állatorvosi belgyógyászat I—II*. Ez a mű az állatorvosi irodalom világhírű alkotása. A könyvet eddig tíz nyelvre fordították le, jelenleg a *harmadik kiadás* van előkészület alatt.

A *galambtenyésztésről* is készül egy jelentős szakmunka, amely részletesen ismerteti a tenyésztés és a galambtartás legfontosabb tudnivalóit. Magyarországon a galambtenyésztés legnagyobbbrészt kismemberek szórakoztató elfoglaltsága, bár egyik másik állami gazdaságunk is foglalkozik vele. A könyv előreláthatóan több mint 56 forintba fog kerülni, ami galambtenyésztőink számára soknak látszik.

A *baromfitenyésztők kézikönyve*, Tóth-Beke munkája az Agrártudományi Egyetem állattenyésztési karán engedélyezett segéd-könyv lesz, de hasznos kézikönyve a baromfi-

tenyésztés szakembereinek is. Ismerve a baromfitenyésztésben rejlő kihasználatlan bőséges lehetőségeket, a könyv az érdeklődők számára hasznos szolgálatot tesz. Aggasztó legfeljebb az lehet, hogy mindössze 3100 példányban készül.

Vertse-Tildy: *Erdő mező madarat* című könyve kedves kis történet keretében ismerteti hazai madaraink életmódját.

A növénytermesztési könyvek közül az egyik legfontosabb a *kukorica termesztéséről* szól, és egy másik a *májusi és őszevi talajmunkák* ismertetéséről. Előkészület alatt áll a *silőzásról, a kalászosok agrotechnikájáról, a talajkémiai félmikro vizsgálatokról, és spárgatermesztésről* szóló könyv.

Külön kell írni Császár: *Tejtermelési hígténe* című könyvéről. Rendkívül fontos munkának ígérkezik, mert ismerteti azokat a fertőző betegségeket, amelyekkel a tej az ember egészségét veszélyeztetheti, de közli azokat az eljárásokat is, amelyek segítségével elsőrendű, nyersen is fogyasztható tejet lehet termelni. Igen fontos kiadványnak ígérkezik még az Urbányi: *Általános kémia*, Rubin: *Növényélettan*, Madas—Pankotai: *Közéltés és szállítás hegyvidéki erdeinkben* című könyv.